

Т. О. Піроженко. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2025. 162 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/746798>

5. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. 360 с.

6. Kital M. J., Diamond A., Guhn M., Schonert-Reichl K. A. Longitudinal relations of executive functions to academic achievement and wellbeing in adolescence. *Frontiers in Education*. 2025. Vol. 10. 1573107. URL: <https://doi.org/10.3389/educ.2025.1573107>

7. Nilfyr K., Plantin Ewe L. Thriving Children's Emotional Self-Regulation in Preschool: A Systematic Review Discussed from an Interactionist Perspective. *Education Sciences*. 2025. Vol. 15, No. 2. 137. URL: <https://doi.org/10.3390/educsci15020137>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-631-0-6>

Пінчук В. П.

студентка 4-го курсу спеціальності «Психологія»

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Науковий керівник: Біла І. М.

доктор психологічних наук,

професор кафедри психології, філософії та суспільних наук

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

У сучасних умовах проблема агресивної поведінки підлітків набуває особливої актуальності. Соціальна нестабільність, цифрова трансформація спілкування, інформаційний тиск та тривалий вплив воєнного стану значно підвищують рівень афективної напруги серед молоді. За таких умов агресія постає не лише як індивідуальна психологічна проблема, а як соціально зумовлений феномен, що потребує ґрунтовного наукового дослідження.

У науковій літературі агресія найчастіше визначається як поведінковий акт, що має виразну мотиваційну основу. Зокрема, у «Психологічному словнику» за редакцією В. Синявського поняття «агресія» визначається як дія або сукупність дій, спрямованих на заподіяння шкоди іншій особі або об'єкту агресивного впливу, де визначальною

ознакою при цьому є наявність наміру або мотиву заподіяння шкоди [4, с. 336].

Згідно з підходом О. Чернати, фундаментальним для розуміння людської деструктивності є розрізнення доброякісної та зляканої форм агресії. Перша класифікується як адаптивна (оборонна) реакція, що має біологічне підґрунтя та активується задля збереження життя у разі загрози. На противагу їй, злякана агресія позбавлена еволюційної доцільності та є специфічно людським феноменом. Вона виявляється через деструктивні потяги – садизм, некрофілію та безпідставну жорстокість – пристрасті до руйнування заради руйнування [6].

В межах дослідження особливої уваги потребує чітке розмежування понять «агресія» та «агресивність». В. Павелків підкреслює, що агресія як процес характеризується власною функціональною структурою, тоді як конкретна агресивна дія є проявом агресивності як ситуативної реакції особистості [3, с. 273]. Таким чином, агресивність не зводиться до окремого вчинку, а виступає психологічним станом, який передує або супроводжує агресивну дію.

Окрему увагу варто приділити аутоагресії – специфічній формі агресивних проявів, у межах якої деструктивна спрямованість поведінки орієнтована на самого суб'єкта. О. Янкович та О. Кікінеджи визначають аутоагресивну поведінку як дії, що відображають агресію, адресовану собі, і мають характер саморуйнування або заподіяння шкоди власному фізичному чи психічному стану [5, с. 14].

Агресія в підлітковому віці є складним багатогранним явищем, здатним завдавати як фізичної, так і моральної шкоди. За твердженням О. Мельника та М. Кучера, деструктивні форми підліткової агресії нерідко трансформуються у насильницькі дії, що потребує глибокого аналізу не лише зовнішніх проявів, а й соціально-психологічних чинників їх виникнення [2, с. 63–64].

Важливим аспектом дослідження є розмежування понять, запропоноване І. Мазохою: слід відрізнити агресію як ситуативну реакцію від агресивності як стабільної риси особистості. Якщо перша є одиничним актом, то друга свідчить про сформовану готовність до ворожості. У підлітковому середовищі така поведінка часто стає інструментом самоствердження та боротьби за лідерство [1].

Аналіз наявних теоретичних підходів дозволяє стверджувати, що в психології агресивна поведінка інтерпретується як мотивована форма деструктивної активності, яка може мати як ситуативний, так і відносно стабільний характер. Детермінація такої агресивної поведінки пояснюється через поєднання внутрішніх і зовнішніх чинників: дію несвідомих потягів, фрустраційні переживання, механізми соціального наслідування деструктивних соціальних зразків, особистісні диспозиції

та вплив соціального середовища. Вагомими чинниками виступають умови сімейного виховання, специфіка освітнього середовища, вплив референтної групи, цифровий простір і соціальні виклики, зокрема глобальні виклики та воєнні реалії.

Емпіричне дослідження базувалося на комплексному підході до вивчення агресивної поведінки підлітків. Основна увага приділялася встановленню кореляційних зв'язків між формами агресії, особистісними рисами та стратегіями подолання стресу (копінгом). Для забезпечення об'єктивності та точності результатів було застосовано валідний психодіагностичний інструментарій, що дозволяє диференціювати реактивну й проактивну мотивацію агресії, а також оцінити її структурні вияви (гнів, ворожість, фізичні та вербальні реакції).

Підсумовуючи результати емпіричного аналізу, можна стверджувати, що агресивна поведінка у підлітків віком 13–16 років має переважно реактивний характер. Вона виникає як імпульсивна відповідь на фрустрацію та конфлікт, а не як усвідомлена стратегія поведінки. Структурно агресивність виявляється через синергію гніву (емоційний аспект), ворожості (когнітивний аспект) та безпосередніх актів вербальної чи фізичної агресії.

Встановлено, що ключовими детермінантами високого рівня агресивності є дефіцит емоційної емпатії та несформованість механізмів саморегуляції. Вибір підлітками таких копінг-стратегій, як конфронтація або уникання, у поєднанні з низьким самоконтролем, лише посилює деструктивні реакції в умовах стресу. Натомість емпатія виступає потужним стримуєчим ресурсом. Це підкреслює необхідність спрямування психопрофілактичної роботи на розвиток емоційного інтелекту, навичок опанування стресу та конструктивної комунікації.

Отже, агресивна поведінка підлітків є складним багатофакторним феноменом, що формується під впливом внутрішніх психологічних і зовнішніх соціальних чинників. Її профілактика потребує комплексного підходу, спрямованого на розвиток емоційної саморегуляції, формування конструктивних копінг-стратегій, підвищення рівня емпатії та оптимізацію соціального середовища підлітків.

Список використаних джерел:

1. Мазоха І. С. Аналіз теоретико-емпіричних досліджень феномена агресії та агресивності. *Наука і освіта*, 2011. № 1. С. 59–61.

2. Мельник О. А., Кучер М. В. Особливості прояву агресії у підлітків із необмеженим доступом до комп'ютерних ігор. *Габітус*/ 2024. Вип. 67. С. 62–69.

3. Павелків В. Р. Феномен підліткової агресивності як соціально-психологічна проблема. *Проблеми сучасної психології* : збірник

наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України, 2009. Вип. 4. С. 271–282.

4. Психологічний словник / уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергєнкова ; за ред. Н. А. Побірченк, 2007. 336 с.

5. Теорія та практика профілактичної роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки: український і міжнародний досвід : монографія / О. Янкович, О. Кікінежді, І. Козубовська, В. Поліщук, Г. Радчук. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018. 300 с.

6. Черната О. О. Природа людської агресії у творчості Еріха Фрома. *Юридична наука як правова основа інноваційного розвитку України* : зб. тез. підсум. наук.-теор. конф. (м. Київ, 13 квітня 2017 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. URL: <https://elar.navs.edu.ua/items/9dbe7d36-53fd-4d38-9408-1abf9f413123>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-631-0-7>

Цімболинець В. О.

*аспірант кафедри психології, філософії та суспільних наук
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

ПАРАЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СПРИЙНЯТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЛІКАРЯ СТОМАТОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У сучасній медицині професійна компетентність все частіше розуміється не тільки як набір технічних і клінічних навичок, але й як складний комунікативний конструкт, що формує довіру пацієнта, емоційний комфорт і готовність до співпраці. У стоматології, де взаємодія часто відбувається в умовах підвищеної тривожності, невизначеності та фізичної вразливості, комунікативна поведінка стоматолога набуває особливого психологічного значення. Дослідження в галузі медичної психології та комунікації в охороні здоров'я послідовно демонструють, що пацієнти формують швидкі та стабільні судження про професіоналізм лікаря, ґрунтуючись не тільки на точності діагностики або результатах лікування, але й на тонких комунікативних сигналах, присутніх у процесі взаємодії [2].

У структурі професійної комунікації особливе місце займають паралінгвістичні особливості мовлення. Парамова охоплює голосові характеристики, що супроводжують вербальний зміст, включаючи